

1

ЭДИЙН ЗАСГИЙН СЭТГЭЛГЭЭНИЙ ШИНЭ ЧИГЛЭЛ**П.Лувсандорж**

Улам бүр даяаршиж байгаа шинэ ертөнцөд Монгол түмний эдийн засгийн сэтгэлгээ үндэсний хүрээнээс хальж өргөн хүрээтэй, гүнзгий агуулгатай хөгжих болов. Учир нь орчин үеийн эдийн засгийн шинжлэх ухаан баялгийг бүтээх, ядуурлыг арилгах мэдлэгийн их хүч болж дэлхий нийтийг хамарсаар, олон салбартай болсоор хүрээгээ тэлж, хүчээ авсаар байна. Гэвч эдийн засгийн шинжлэх ухааны онолын сургуулиуд Америкийн, Английн, Германы, Японы гэх мэт улс үндэсний шинж төрхтэй байгаа Хүн төрөлхтний дийлэнх нь амьдарч буй хөгжиж буй, шилжиж буй орнууд энэ шинжлэх ухааны хөгжлөөр ихээхэн хоцорч байгаа.

Хөгжлийн эдийн засаг, шилжилтийн эдийн засаг бол хил хязгаар байх ёсгүй дэлхийн эдийн засгийн шинжлэх ухаанд бага судлагдсан “саарал толбо”, энэ чиглэлээр үндэсний сургуулиуд ч төлөвшиж амжаагүй байна. Энэ нь XX зууны сүүлийн хагаст хөгжлийн эдийн засгийн шинжлэх ухааны сэтгэлгээнд, хуучин, шинэ зууны зааг дээр шилжилтийн эдийн засгийн шинжлэх ухааны сэтгэлгээнд шинэ хандлага тус тус гараад тун удаагүй байгаатай гол төлөв холбоотой.

Монгол орны тухайд гэвэл, нийгмийн өмчийн суурь дээр ядуурлаас ангижрах гэсэн санаатай социалист сэтгэлгээ ноёрхож байсан нь саяхан.Одоо бол хүн төрөлхтний нийтлэг жамыг дагаж хувийн өмч дээр суурилсан зах зээлийн эдийн засагтай болох шинэ сэтгэлгээний төлөвшил явж байна.Ийм болохоор орчин үеийн эдийн засгийн шинжлэх ухааны сургалт, судалгаа бол Монголчуудын тухайд зах зээлийн гэсэн утгаар шинэ зүйл.Тэр тусмаа шилжилтийн эдийн засгийн сургалт, судалгаа бол бүр шинэ зүйл.Энэ хоёр нийлээд Монгол оронд эдийн засгийн шинжлэх ухааны үндэсний сургууль төлөвшүүлэх суурь үндэс нь болно.Үүнтэй холбогдон орчин үеийн эдийн засгийн шинжлэх ухааныг зааж сургахын хамт, шилжилтийн эдийн засгийг онолын үндэслэлтэй судлах шаардлага гарч буй.

Шилжилтийн эдийн засгийг шинжлэх ухааны шинэ салбар, шинэ чиглэл гэж холимог эдийн засгийн тогтолцоогоор үндэслэж; судлах зүйлс, судалгааны аргуудыг тодорхойлж; суурь асуудлуудыг судлах талаар тодорхой үр дүнд хүрээд байна.

Ер нь эдийн засгийн онолын дэлхийн сургуулиудын гол ялгаа нь эдийн засаг дахь төрийн оролцооны тухай асуудал байсаар ирсэн, одоо ч энэ мэтгэлцээн үргэлжилсээр, түүнд оролцох онол-арга зүйн бүрэн үндэслэлтэй, шилжилтийн эдийн засгийн шинжлэх ухаан ч ийм мэтгэлцээний үр дүн, үргэлжлэл нь байх болно.

Шилжилтийн эдийн засгийн шинжлэх ухааны хувьд эдийн засгийн онолын шинжлэх ухаан, шилжилтийн орнуудын амьдралын практик хоёрын дундаас гарах завсрын бүтээгдэхүүн гэж төсөөлж

болно.Энд харьцангуй эдийн засгийн (компаратив экономиксийн) судалгааны арга хэрэглэх нь зүйтэй.

Шилжилтийн эдийн засгийн шинжлэх ухааны хүрээнд бид юуг судлах вэ гэвэл: зах зээлийн хуулиуд монголын эдийн засагт одоохондоо яагаад тохирохгүй байна, үндэсний эдийн засгийг яаж номонд нь оруулах вэ? Гэсэн практик асуудал.

Бидний судалгаанаас үзэхэд шилжилтийн эхэн үедээ байсан монголын эдийн засгийг “номоороо биш” гэмээр.Яагаад гэвэл зах зээлийн сонгодог онол одоохондоо түүнд таарахгүй байв.

Эдийн засагт инфляц нүүрлээд байхад мөнгөний нийлүүлэлтийг нэмээд байх уу? Эрэлтийн инфляц бол яахав, яг номоороо мөнгө их байвал үнэ өндөр байна, мөнгө бага байвал инфляц багасна гэнэ.Энэ бол монетаризмын сонгодог онол, түүний нийтлэг жор гэвэл инфляцийг багасгахын тулд мөнгийг багасгах хэрэгтэй.Гэтэл манайд мөнгөний ханш 5900 хувиар унасан, барааны хангамж 50 хувиар хомсдсон, инфляц дийлэгдэхээ байлаа гэж сэтгэл түгшээж байсан үед мөнгө дутагдаад байсан.Нэгэнт хөдөө аж ахуйн бүтээгдэхүүнийг нэмэгдүүлэх, газар тариалангийн ажлыг санхүүжүүлэх гээд л үнэхээр бодит хэрэгцээ байсан болохоор гүйлгээн дэх мөнгийг нэмээд байсан.Энэ бол тийм аюултай биш, манайд мөнгөний хэмжээг эрэлтийн адил сүрхий мэдэрдэггүй зардлын инфляц давамгайлж байсан.Эрэлтийн инфляцийг мөнгийг хасах замаар дардаг бол зардлын инфляцийг дарахад үйлдвэрлэлийг дэмжих, барааны хангамжийг сайжруулах арга илүүтэй нийцнэ.

Үйлдвэрлэл нь буураад байхад үнийг нь нэмээд байх уу? Үнэ буурахаар үйлдвэрлэл багасдаг нь яах аргагүй эрэлт, нийлүүлэлтийн хууль.Мөн түүнчлэн эрэлт, нийлүүлэлтийн хуулиар бол үнэ өсөхөөр үйлдвэрлэл нэмэгдэх ёстой.Гэтэл барааны үнэ, үйлчилгээний хөлс

6000 хувиар өсөөд байхад үндэсний үйлдвэрлэлийн хэмжээ 30-40 хувиар буураад байсан. Энэ бас номоороо биш байгаа биз.

Зах зээлд шилжих явцад эс үйлдвэржих үйл явц Монголд явагдах боллоо гэсэн гайхширалтай дүгнэлт гарсан юм. Бодит байдал дээр, статистикийн тоо баримтууд иймэрхүү зураг харуулж байна. Дотоодын нийт бүтээгдэхүүнд 10 жилийн өмнө 35 хувьтай байсан аж үйлдвэр (I) одоо 20 хувьтай, 15 хувьтай байсан хөдөө аж ахуй (A) одоо 35 хувьтай болоод байна. Ингээд, 50 хувьтай байсан үйлчилгээний салбар (S) 45 хувьтай болсныг бодолцвол, шилжилтийн 10 гаруй жилд үндэсний эдийн засгийн салбарын бүтэц SIA загвараас SA1 загварт шилжсэн байна. Энэ нь олон шалтгаантай боловч, гол нь үнэ, санхүүжилтийн тогтолцоо үндсээрээ өөр болсонтой холбоотой. Үүнээс гадна, орон нутгийн болон улсын том үйлдвэрүүд уналтанд орж сэргэлт, сэлбэлт авахгүй болсныг эс үйлдвэржих процесст хамруулан ойлгох нь зөв. Энд бас шилжилтийн хүндрэлийг даах, давах илүү чадвартай салбар нь Монгол оронд хөдөө аж ахуй, түүний дотор мал аж ахуй байсныг цохон тэмдэглэвэл зохилтой.

Эс үйлдвэржих үйл явцын зэрэгцээ хотжихын оронд хөдөөжих үйл явц Монголд явагдаж байсан нь хачирхалтай. Амьдрах арга хайсан хотынхон хөдөөд гарч, салбарын бүтээмжийг унагаж байгаа нь сайшаагаад байх хэрэг биш бололтой. Хэзээ нэгэн цагт энэ үйл явц буцаж эргэх нь лавтай.

Эдийн засаг "номоороо биш" байхад "номоороо биш" бодлого явуулах болж байна уу?

Төр засгийн дээд байгууллагууд эдийн засаг, нийгмийн хөгжлийн үндсэн чиглэлийг тодорхойлохдоо: 1992 онд үндэсний орлогын үйлдвэрлэлийг 8 хувиар өснө гэсэн нь бүтээгүй билээ. Эндээс аяндаа "номоороо биш" эдийн засагт "номоороо биш"

бодлого явуулж болохгүй гэсэн шууд хариулт гарч байна. Эдийн засаг "номоороо биш" байхад номын дагуу бодлого явуулах нь зөв үү? Мөнгөний хатуу бодлого явуулж байна. Ийм бодлого дотооддоо мөнгөний хүүг нэмэгдүүлэх, гадаадын капиталыг татах, улмаар төлбөрийн тэнцлийн алдагдлыг багасгах, арилгах, ач холбогдолтой. Гэтэл шинээр төрж буй хувийн хэвшлийн аж ахуйнуудыг дэмжих зорилгод мөнгөний өндөр хүү нийцэхгүй байна. Эндээс "номоороо биш" эдийн засагт ном ёсны бодлогыг шууд хуулбарлан хэрэглэж болохгүй, түүнийг шилжилтийн эдийн засагт тохируулан саармагжуулах нь чухал гэсэн хариулт гарч байна. Ер нь "номоороо биш" эдийн засаг байгааг мэдэж номонд нь оруулах арга олох хэрэгтэй. Манайд эдэлхүүний аж ахуйгаас таваарын аж ахуйд жам ёсоор шилждэг шиг биш, төвлөрсөн төлөвлөгөөт аж ахуйгаас зориуд ухамсартайгаар зах зээлд шилжүүлэх өвөрмөц үйл явц явагдаж байна. Хамаг асуудлын учир үүнд байгааг хууль батлагч, бодлого явуулагч, шийдвэр гаргагч бүх албад ямагт анхаарч байвал зохилтой. Баталсан хууль, явуулсан бодлого, гаргасан шийдвэрийн хэрэгжилт тааруухан байгаагийн шалтгаан энд байж ч магад.

Жинхэнэ зах зээл нь нийгэмд хэрэгцээтэй барааны үйлдвэрлэлд зориулан нөөц баялгийг үр ашигтай хуваарилах; хэрэглээгээ дагасан үйлдвэрлэл явуулах; хамгийн өндөр ашиг олох; өрсөлдөхийн тулд өндөр чанартай шинэ бүтээгдэхүүн гаргах, хамгийн шинэ технологи хэрэглэх; байнга өөрчлөгдөж байдаг нөхцөлд маш түргэн дасах, ямагт уян хатан байх; хэрэглэгч, үйлдвэрлэгчдийн үйл ажиллагаа болон сонголт нь чөлөөтэй байх шинж төлөвийг эдийн засагт суулган ургуулдаг нь нийтлэг. Гэвч эдгээр шинж төлөв зах зээлийн хөгжлийн хэр хэмжээнээс

шалтгаалан орон бүрд өвөрмөц, тухайлбал манайд зөвхөн үр хөврөлийн байдалтай.

Шилжилтийн эдийн засгийн шинжлэх ухааны суурь асуудлуудын нэг: эдийн засаг дахь төрийн үүргийг тусгайлан судлаж хөгжилтэй орнуудын эдийн засаг дахь төрийн үүргийг хөгжиж буй орнууд шууд хуулбарлаж хэрэглэвэл тэр улс орон эзэнгүйдэлд орж үндэсний эдийн засаг нь сүйрэлд өртөх аюултай гэсэн дүгнэлтэнд хүрч байна.

Шилжилтийн эдийн засагтай, буурай хөгжилтэй орнуудад дараах олон үүргийг төр гүйцэтгэнэ. Үүнд:

- Зах зээлийн эдийн засгийн эрх зүйн орчин бүрдүүлэх; нэгд, шинэ хуулиуд баталж гаргах; хоёрт, хууль гартал түүний цоорхойг нөхсөн журам, заавар гаргах давхар үүрэг.
- Байгаль орчин, нөхөн сэргэгдэхгүй нөөц баялгийн эзэн байх ҮҮРГҮҮД.
- Хүн амын эрүүл мэнд, нийгмийн хамгааллын үүргүүд.
- Боловсрол, соёл, шинжлэх ухааныг хөгжүүлэх үүргүүд.
- Үндэсний аюулгүй байдал, батлан хамгаалах үүргүүд.
- Хөдөөгийн хүн амыг хотын дамчдаас хамгаалах эдийн засгийн үүрэг.
- Үндэсний эдийн засагт “ялагч” сектор шинээр бий болгож, шаардлагатай үед хувьчлах үүрэг.
- Улсын секторыг төлөөлж зах зээлд субъектын хэлбэрээр шууд оролцох үүрэг.
- Улсын үйлдвэр, үйлчилгээний газруудын, дотооддоо болон гадагшаа өрсөлдөх нөхцөлүүдийг бий болгох, өрсөлдөх чадварыг дээшлүүлэх замаар дампуурлаас урьдчилан сэргийлэх, хамгаалах үүргүүд гэх мэт.

Шилжилтийн болон хөгжиж буй эдийн засагт төрийн үүрэг асар их, тэгэхдээ төвлөрсөн төлөвлөгөөт эдийн засагтай харьцуулбал асар бага, Кейнсийн сургаалиас илүү, Фридманы номлол одоохондоо тохирохгүй. Төр энд нийтлэг үүргүүдээс гадна бас өвөрмөц шинэ үүргүүдийг гүйцэтгэнэ. Тухайлбал, хөгжиж буй орнуудад зайлшгүй хэрэгтэй үндэсний эдийн засгийн ирээдүйтэй “ялагч” гэж нэрлэгддэг шинэ салбар, шинэ үйлдвэрлэлийг бий болгох шинэ үүргийг Монголын төр гүйцэтгэх учиртай. Түүнээс гадна хөдөөгийн малчдыг хотын панзчдаас хамгаалах; өрсөлдөх чадварыг дээшлүүлэх замаар үндэсний үйлдвэрлэлийг дампуурлаас хамгаалах шинэ үүргүүдийг Монголын төр гүйцэтгэх учиртай.

Монголын төр татвар төлөгчдийн мөнгө, хувьчлалын орлого, гадаадын зээл тусламжийн хөрөнгө бүгдийг зохицуулж, заримыг эзэмшиж байгаа. Нэг үгээр, Монголын төр бол Монголын хамгийн том хөрөнгөтөн. Тодорхой жишээ: Монголын төр аж ахуйн нэгжүүдийн цэвэр орлогын 40 гаруй хувийг төсөвдөө цуглуулж ДНБ-ний 20 гаруй хувийг хэрэглэж байгаа. Энэ хоёр баримт бол дээр дурдсан онолын дүгнэлтүүдийн тоон нотолгоо.

Олон улсын харьцуулсан судалгаа хийсний үр дүнд Монголчуудын эдийн засгийн сэтгэлгээний одоогийн байдал, ирээдүйн хөгжлийн үндсэн чиглэлийг тодорхойлов. Тэр судалгаанаас, Монгол Улсын үндэсний эдийн засаг бол төвлөрсөн төлөвлөгөөт болон зах зээлийн элементүүдийг багтаасан шилжилтийн эдийн засаг; хөгжлийн суурийг тодорхойлогч хөгжиж буй эдийн засаг; хөгжлийн ирээдүйг тодорхойлогч глобаль эдийн засгаас хамааралтай зах зээлийн эдийн засгийн бүтцийн элементүүдийг өөртөө багтаасан

олон эдийн засгийн холимог нэгэн тогтолцоо мөн гэсэн онолын нэгтгэсэн дүгнэлт гарч буй.

Ийм болохоор, Монголын эдийн засгийн шинэчлэл, хөгжлийн үйл явцад орчин үеийн эдийн засгийн шинжлэх ухааны шилжилтийн, хөгжлийн, зах зээлийн, глобаль эдийн засгийн онорлуудыг улс орны тодорхой нөхцөлд нийцүүлэн бүтээлчээр хэрэглэх ёстой. Тухайлбал: хөгжилтэй зах зээлийн онол шууд буух хөрсгүй нөхцөлд түүнийг шатлалтайгаар шилжилтийн болгож хэрэглэх; хөгжиж буй эдийн засгийн онол хэт хуучинсаг байвал зах зээлийн болон глобаль эдийн засгийн онолоор баяжуулж хэрэглэх; глобаль эдийн засгийн онол шууд буух хөрсгүй байвал хөгжлийн болон зах зээлийн онолд зохицуулж хэрэглэх шаардлагатай. Энэ бол орчин үеийн эдийн засгийн сэтгэлгээний олон ургалч үзэл баримтлал мөн.

Ийнхүү, Монгол Улсад шилжилтийн эдийн засгийн сэтгэлгээ хөгжиж байна. Монгол Улс Азийн орон атлаа "Вашингтоны Консенсус" гэж нэрлэгддэг Европын арга замаар макро эдийн засгийн шинэтгэлийг микро түвшнийхээс түрүүлж "дээрээс нь доош" явуулсан онцлогтой, эндээс бас багагүй хохирол хүлээсэн сургамжтай. Азийн шилжилтийн арга зам нь микро эдийн засгийн шинэтгэлээс эхэлж, зохион байгуулалтын шинэтгэл хөдөө аж ахуй, аж үйлдвэрийн газруудын шинэтгэл, тэдгээрийн хууль, эрхийн хүрээний шинэтгэл, үнийн шинэтгэлээс, тухайлбал: төсвийн, мөнгөний, гадаад худалдааны шинэтгэлээс өмнө "доороос нь дээш" хэрэгжүүлсэн арга гэж болно. Энэ дараалал нь харьцангуй үр ашигтай барааны зах зээлийг дэмжих, нийлүүлэлтийг урамшуулахад үр нөлөөтэй гэж судлаачид үздэг. Хувийн секторын хөгжлийг дэмжихийн зэрэгцээ улсын үйлдвэрүүдийг шинэ нөхцөлд шилжүүлэх талаар хийсэн алхамууд үр дүнтэй болсон гэдэг. Түүнээс гадна ялгавартай үнэ, мөнгө, санхүүгийн талаар хийж байсан зохицуулалт нь үнийг

хяналтаас гаргаж, хүчтэй инфляцийн дарамтанд орсон европ аргаас давуутай гэдэг. Азийн аргыг Монголын шинэчлэлд хэрэглэж болохыг үгүйгэх үндэс байхгүй.

Эдийн засгийн шинэчлэлийн европ аргын хүрээнд зовлонгийн түргэн, жаргалын удаан гэдэгчилэн өөрчлөлтийг боломжтой тохиолдолд түргэн хийх бодлого явуулсан. Энэхүү шок эмчилгээний ашигтай үр дагаварыг нийгмийн бага зардал гэж үздэг. Гэвч түүнийг тооцоход нэн бэрх ажээ. Шок эмчилгээнийхэн болон градуалистуудын хоорондын мэтгэлцээн үргэлжилсэн хэвээр боловч ихэнх Европын орон эхний стратегийг дагасан байна. Тэдний туршлагаас банкны шинэчлэл, өмч хувьчлал гэх мэт дунд болон урт хугацаанд бүтцийн өөрчлөлт хийгдэх салбарт шок эмчилгээг хэрэглэх боломгүй нь харагдсан, зарим алдаа дутагдал ч бас ажиглагдсан ажээ.

Эдийн засагч эрдэмтэд шилжилтийн үйл явцад дараах алдаанууд гарсан гэж үздэг. Үүнд:

- Микро эдийн засгийнхаас макро эдийн засгийн бодлогод илүү анхаарсан.
- Мөнгөний хэтэрхий хатуу бодлого явуулсан.
- Хэтэрсэн делавьлаци хийж, тохирохгүй ханшны бодлого явуулсан.
- Улсын үйлдвэрийн газруудыг өргөн хүрээгээр бодлогогүй хувьчилсан.
- ЭЗХТЗ-ийг яарч тараасан нь бүс хоорондын худалдааны уналтанд нөлөөлсөн.
- Хуучин тогтолцоог түргэн хугацаанд өөрчлөхөд гарч болох тулгамдсан асуудлуудыг дутуу тооцсон.

- Эдийн засгийн амьдрал, баталгааг хангахад Засгийн газрын үүрэг, ролийг дутуу үнэлсэн.

- Шилжилтийн явцад “зах зээл” гажуудах тохиолдолд төрөөс хэрэгжүүлэх ёстой арга хэмжээнүүдийн зэрэглэлийг урьдчилан харж чадаагүй.

- Улс төрийн тогтвортой орчинг бүрдүүлэхэд тохиолдох хүндрэлийг дутуу тооцоолсон гэдэг.

Эдгээр алдаа Монгол Улсын эдийн засгийн шилжилтийн үйл явцад ямар нэгэн хэмжээгээр гарсан гэх үндэс бий. Эдгээр алдааг дахин давтахгүйн тулд үндэсний судалгааг хөгжүүлэх хэрэгтэй. Төрийн бодлогын алдаа нь их төлөв хөгжсөн зах зээлтэй орнуудын туршлагыг шууд хуулбарласнаас, сурах бичиг барьж бодлого явуулснаас гарна. Ийм шүүмжлэл олон улсын хэмжээнд ч өрнөж байгаа нь нууц биш.

Монгол Улсад хөгжлийн эдийн засгийн сэтгэлгээ хөгжиж байна. Шилжилт ба хөгжил бол харилцан шүтэлцээтэй үйл явц. Хөгжихийн төлөө бид шилжилтийг сонгосон, шилжилтийн үндэс нь бас хөгжил юм. Тодорхой хэлбэл: эдийн засгийн уналт шилжилтийг саатуулж, шилжилтийн удаашралт хөгжлийг саатуулж байна гэж Монголын эдийн засагчид үзэх болов. Ийм сэтгэлгээний үндсэн чиглэлүүд гэвэл:

- 1) Үндэсний эдийн засгийн хүч, өрсөлдөх чадварыг байнга дээшлүүлж байх;

Монголын эдийн засаг гадны эх үүсвэрийн үлэмж хэмжээний оролцоотойгоор төлбөрийн тэнцлээ хангадаг. Монголын эдийн засаг гадаад худалдааны алдагдалтай, экспортын хомсдолтой.

Монголын эдийн засаг төсвийн алдагдалтай.

Монголын хүн амын үлэмжхэн хэсэг ядууралд орсон.

Энэ бүхэн гашуун боловч үнэн. Үндэсний эдийн засагт, аж ахуйн нэгжүүдэд, айл өрх бүрт нүүрлээд байгаа: -бүтээмж сулаас орлого бага, орлого багаас технологи дорой, технологи доройгоос бүтээмж сул; -бүтээмж сулаас орлого бага, ... гээд дахин давтагдах гачигдлын цагираг, дутагдлын эргүүлгээс гарах бүх талын арга замаа бодож олох хэрэгтэй.

Үүний дээр төр засаг, пүүс, компани, айл өрх, иргэн бүрийн нэгдсэн хүч шийдвэрлэх үүрэгтэй. Үүнтэй холбогдуулан: өндөр бүтээмж – их орлого, их орлого – шинэ технологи, шинэ технологи – өндөр бүтээмж гэсэн уриа дуудлага хэрэгтэй. Энэ бол эдийн засаг дахь иргэний оролцооны тухай шинэ асуудал.

- 2) Үндэсний эдийн засгийн үндсэн эсүүд нь болсон аж ахуйн нэгжүүдийн эдийн засгийн хүч чадлыг нэмэгдүүлэх асуудлыг төр засгийн анхаарлын гадаа, зах зээлийн үзэмжинд орхиж болохгүй.

“Борооны дараах мөөг” гэдэг шиг ханаа нийлүүлсэн ТҮЦ-үүд мөрөө дарсан дэлгүүр, эмийн сан, зоогийн газрууд, шатахуун түгээх станцууд гээд ээлж дараалан зэрэг зэрэг гарч ирээд бөөн бөөнөөр сөнөж монголын иргэн, монголын нийгэм хохирч байна. Энэ бол хөгжиж буй эдийн засагт зах зээл муу ажилладагийн бодит жишээ. Энд зах зээлийн цоорхойг төрийн зохицуулалт нөхөх ёстой.

Монгол Улсын нутаг дэвсгэрийн 70-80, хүн амын 60-70 хувийг эзлэх хөдөөгийн хөгжил, шинэчлэлд онцгой анхаарах хэрэгтэй. Тэнд 250 гаруй мянган малчин өрхийн 80 гаруй хувь нь илүүдэл бүтээгдэхүүн байхгүй гэсэн судалгаа байдаг. Тийм бол зах зээлд ороогүй гэсэн үг. Түүнээс гадна таван төрлийн малын ижил төрлийн бүтээгдэхүүн гаргадаг төрөлжөөгүй олон аж ахуй зах зээлд яаж орох вэ? гэсэн төвөгтэй асуудал шийдлээ олоогүй байна.

Манай орны 30-иад мянган аж ахуйн нэгжийн эдийн засгийн хүч чадал дорой байна.

- Үйлдвэрлэлийн зардалд нийт ашгийн эзлэх хувь 40-50 хувьтай байгаа.Энэ бол чамалхааргүй үзүүлэлт, харин түүнийг цаашид яаж хадгалах, нэмэгдүүлэх талаар бодох л хэрэгтэй;

- Харин хуваарилалтын дараа үлдэх цэвэр ашиг үйлдвэрлэлийн зардлын 5 хувь байгаа.Энэ бол чамлалттай үзүүлэлт, татварын дарамтыг цаашид бууруулах талаар бодох хэрэгтэй.

- Гэтэл аж ахуйн нэгжүүдийн борлуулалтын орлогоос борлуулсан бүтээгдэхүүний өртгийг хасч тооцсон цвээр орлогын 40 гаруй хувийг олон янзын татвар хэлбэрээр төсөвт төлж байгаа.

- Татварын ачаалал их байхад аж ахуйн нэгжүүдийн өрсөлдөх чадвар үндэсний хэмжээнд сул байна.

Аж ахуйн нэгж, байгууллагуудын хөрөнгө оруулалтад өөрийн хөрөнгийн оролцоо 30-аад хувь, гадаад эх үүсвэр 60 гаруй, банкны зээл 6 хувьтай байна.Мөнгөний бодлогоор дамжуулан банкуудын үйл ажиллагааг удирдах боломж төрд бий.Эдийн засгийн хөгжилд банк, санхүүгийн секторын гүйцэтгэх үүргийг шинэ дээд түвшинд гаргаж нэмэгдүүлэх цогцолбор хөтөлбөр хэрэгтэй байна.

3) Үндэсний эдийн засгийн хүч чадал, өрсөлдөх чадварыг дээшлүүлэхэд иргэн бүрийн ороцоог нэмэгдүүлэх нь чухал."Өөрийгөө засаад гэрээ зас, гэрээ засаад төрөө зас" гэсэн монгол үгийг монгол хүн бүр амны уншлага, амьдралын жолоо болгох хэрэгтэй.Энэ үг маш өргөн утгатай, эдийн засгийн хувьд: хүн бүр хөдөлмөрлөгч, айл бүр үйлдвэрлэгч, төр нь болохоор, түмэн олны нэгдэл, бүтээлч хүч байна гэсэн үг.

Глобальчлалын үеийн дэлхийн эдийн засгийн хөгжлийн хандлага шилжилтийн болон хөгжиж буй эдийн засагт зарчмын нөлөөтэйг хөгжлийн стратеги, бодлого боловсруулах, хэрэгжүүлэхэд харгалзан үзвэл зохино.Глобаль эдийн засгийн шинжлэх ухааны үндсэн дээр

хөгжлийн эдийн засгийн онолуудыг шинэчлэн баяжуулах бодит шаардлага байгаа нь бас илэрхий.

Эдийн засгийн глобальчлал нь үндэсний үйлдвэрлэл, үйлчилгээг дэлхийн түвшинд гаргахыг шаардана.Өөрөөр, үндэсний эдийн засгийн бүтэц, үйл ажиллагаанд суурь өөрчлөлт хийнэ гэсэн үг.Энэ бол өнөөдрөөс эхлэх алс хэтийн стратеги.Энэ стратегийг хэрэгжүүлэхийн тулд үндэсний эдийн засагт дэлхийн нэртэй пүүсүүд, үндэстэн дамнасан корпорациудын төлөөллийг бий болгох шинэ том зорилт тавьж ажиллах шаардлагатай.

Алс хэтийн стратеги хэрэгжих хүртэл амьдрах шаардлагатай, үүний тулд үндэсний эдийн засгийн тэргүүлэх чиглэлүүдийг сонгож хөгжүүлэх ойрын зорилтыг алс хэтийн стратегийн хүрээнд хэрэгжүүлэхээс өөр аргагүй.Энд үндэсний эдийн засгийн үнэмлэхүй болон харьцангуй давуу талуудыг ашиглах, шинэ харьцангуй давуу тал бий болгох хөгжлийн онолууд хэрэг болно.

Үндэсний эдийн засгийн хөгжилд шийдвэрлэх үүрэгтэй үйлдвэрлэл, үйлчилгээний шинэ салбар, шинэ бүтээгдэхүүн бий болгох тодорхой асуудлуудаар НҮБ, олон улсын байгууллагууд, хөгжилтэй орнуудын засгийн газар, нэртэй пүүсүүд, үндэстэн дамнасан корпорациудын төлөөлөгчдөд үндэсний төсөл, хөтөлбөр боловсруулж тусалцаа авах ажлыг санаачлагатай, өргөн хүрээтэй зохион байгуулах нь эдийн засгийн глобальчлалын дэлхийн хандлагад нийцнэ.

Эцэст нь, дүгнэж хэлэхэд: шинжлэх ухаан бол улс, үндэстний хил хязгаараас хальсан хүн төрөлхтөний нийтлэг бүтээл.Энэ зүйл эдийн засгийн шинжлэх ухаанд бүрэн хамаарагдана гэж хэлмээр байна.Энэ утгаар, бид эдийн засгийн шинжлэх ухааны сонгодог сургаал, онолуудыг судалдаг, суралцдаг, биширдэг, дагадаг.Тэдгэрийг баяжуулахад шилжилтийн номлол хэрэгтэй.Сонгодог онолуудыг

